

## ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΞΑΝΤΕΣ ΕΙΣ ΤΟ ΖΙΟΥΠΑΝΙ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΞ\*

Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀνασελίτσης (ν. ὄν. Βόϊον)<sup>1</sup> ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀνευρόντες εἰς παλαιὰ ἐκκλησιαστικά ἰδία βιβλία ἔχομεν περιλάβει εἰς τὰ: Σημειώματα ἱστορικά καὶ εἰς τὰ Γραπτά μνημεῖα<sup>2</sup>. Τὸ Ζιουπάνι ἰδιαιτέρως (ν.ὄν. Πεντάλοφος) ὡς ἡ πλέον ἀξιόλογος ὄρεινὴ κοινότης τῆς Ἀνασελίτσης εἰς τὰ δυτικά, ὡς τὸ Βλάτσι εἰς τὰ ἀνατολικά, ἐνδιαφέρει ὡς πρὸς τὴν ἄποψιν τοῦ ζήλου, ὃν ἐπέδειξεν ἐξ ἰδίων δυνάμεων εἰς τὰ τῆς παιδείας καὶ πρὶν ἐκ γενικωτέρας προνοίας καὶ συνδρομῆς ἰδρυθῆ τὸ Γυμνάσιον Τσοτυλίου εἰς τὸ κέντρον τῆς περιφέρειας.

Πρὸς συγκρότησιν τοῦ σχετικοῦ ἱστοικοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν: 1) ὁ κῶδιξ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, 2) ἐνθυμήσεις ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, καὶ 3) βιβλίον πρακτικῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς κοινότητος. Ὁ κῶδιξ παρέχει πληροφορίας διὰ τὴν Σχολὴν Ζιουπανίου κυρίως ἀπὸ τοῦ 1839, τὰ δὲ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡς καὶ κενά τινα μετὰ ταύτην, διαφωτίζουν πῶς αἱ ἐνθυμήσεις. Ἀπὸ τοῦ 1884, ὅποτε ἄρχονται κρατούμενα ἐπίσημα πρακτικά, ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις τοῦ Ζιουπανίου εὐκόλως παρακολουθεῖται καὶ εὐρύτερον δύναται νὰ ἀναπτυχθῆ μὲ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον συνεπίκουρον τὴν προφορικὴν τῶν γεροντοτέρων παράδοσιν. Θὰ προστεθοῦν μαρτυρίαι τινὲς καὶ περὶ τῶν πλησιοχώρων πρὸς τὴν κεντρικὴν τοῦ Ζιουπανίου κομόπολιν συμπεριλαμβάνουσας καὶ τὸν Ντόλον ὡς τρίτην συνοικίαν τοῦ Ζιουπανίου, χωρισθεῖσαν ὡς χωρίον ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ 1894<sup>3</sup>.

Τὴν ἀσφαλεστέραν περὶ τοῦ Σχολείου Ζιουπανίου μαρτυρίαν λαμβά-

---

\* Εἰς τὸ ἐκδοθὲν πρὸ τινος βιβλίον μου: «Ὁ βίος τῆς Κοινότητος Βλάτσης ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ δυτικομακεδονικοῦ περιβάλλοντος» καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον: «Ἐκπαίδευσις», ἦτο προσηρτημένον καὶ τὸ παρὸν ἄρθρον. Ἀφηρέθη τοῦτο ὀλίγον πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, διότι ἦτο ἐκτενές πῶς καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴν ἀποκλειστικότητά του ἀπετέλει οὐχὶ μικρὰν παρέκβασιν εἰς τὴν περὶ τῆς Βλάτσης ἐνότητα.

1. Τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα ὀνόματα τῆς περιοχῆς βλ. εἰς τὸν πίνακα I καὶ εἰς τὸ σχεδιάσμα χάρτου εἰς τὸ τέλος τοῦ ὡς ἀνωτέρω βιβλίου περὶ Βλάτσης.

2. Μ. Κ α λ ι ν δ έ ρ η, Σημειώματα ἱστορικά, Πτολεμαῖς 1939, σ. 47-52. Τ ο ὕ ι δ ι ο υ, Γραπτά μνημεῖα ἀπὸ τῆ Δυτικῆ Μακεδονία, Πτολεμαῖς 1940, σ. 36-52.

3. Κ α λ ι ν δ έ ρ η, Σημειώματα ἱστορικά, σ. 50.

νομεν ἀπὸ σημείωσιν καταχωρισθεῖσαν εἰς τὸν κώδικα διὰ χειρὸς τοῦ Δημητρίου Νικολάου Τζηρέλα, ἱερέως καὶ διδασκάλου, ἔχουσιν οὕτω: «1839 Ἰουνίου 10. Εὐκισάμε τὸ σχολεῖον ὡς φαίνεται εἰς τὸν ἅγιον Ἀχίλλιον· τὸ παλαιὸν εἶχε χαλάσει καὶ τὸ εὐκισασεν οἱ χώρα». Ἡ μνεία εἰς τὴν σημείωσιν αὐτὴν ὅτι κατὰ τὸ 1839 ἀνανεοῦται τὸ παλαιὸν σχολεῖον ἐπιτρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἴδρυσιν σχολείου εἰς χρόνους προγενεστέρους τῆς μιᾶς τοῦλάχιστον γενεᾶς. Τὸ Ζιουπάνι εἶναι πρὸ τοῦ 1692 χωρίον<sup>1</sup>, εἰς τὰς κωμοπόλεις δὲ τῆς ἐπαρχίας τοῦ δεσπότη Σισανίου συγκαταλέγεται ἀπὸ τοῦ 1797, ἀπολαῦον τῶν σχετικῶν ἐλευθεριῶν τῶν κεφαλοχωριῶν μετὰ τῶν γύρω ὀκτὼ πλησιοχώρων, ἥτοι τοῦ Κωστάντσικου (ν. Αὐγερινός), Λιμποχόβου (ν. Δίλοφον) κ.λ.<sup>2</sup> Δικαιολογεῖται δ' ἡ ὑπαρξίς σχολείου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰ., ἀφ' ὅτου—κτίζεται ναὸς ἀξιόλογος τὸ 1742<sup>3</sup>, ἀνιστορεῖται καὶ καλλωπίζεται τὸ 1779—καὶ αἱ ἐνθυμήσεις προσέρχονται διαφωτιστικαὶ εἰς τὴν τοῦ Τζηρέλα μαρτυρίαν.

Κατὰ ταύτας τὸ 1755 «διαβάζει τὰ παιδιὰ» τῶν Ζιουπανιωτῶν Παπανεόφυτος τις. Τὸ δὲ 1768 παραδίδεται ἐν ἐνθυμῆσει ὁ Παπανανίας «δάσκαλος». Ὁ μετὰ τοῦτον Παπαγιάννης διδάσκων κατὰ τὸ 1771 ἀναγκάζεται κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ ἐγγὺς Κωστάντσικον συνεπεῖα λεηλασίας καὶ πυρπολήσεως τοῦ Ζιουπανίου ὑπὸ τῶν ἀνακινήθων τὴν ἐποχὴν ταύτην Ἀρβανιτᾶδων. Τὸ Κωστάντσικο διέφυγε, φαίνεται, τὴν καταστροφὴν δεχθὲν ἐκ Ζιουπανίου πρόσφυγα καὶ τὸν πρῶτον γινόμενον οὕτω γνωστὸν διδάσκαλόν του. Ὀλίγον τι βραδύτερον, ἥτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος τούτου (ΙΗ') τὸ Κωστάντσικο, κωμόπολις οὔσα, διατηρεῖ «Ἑλληνικὸν σχολεῖον», ὅπερ δυστυχῶς καταργεῖται καὶ παντελῶς ἐρημοῦται περὶ τὸ 1811-1812<sup>4</sup>. Πότε ἐπανιδρύεται εἶναι ἄγνωστον. Καὶ μόνον εἰς ἐνθύμησιν ἔτους 1840, Σεπτ. 1, προδίδουσιν λίαν ἐγγράμματον τὸν γράψαντα, Βασίλειος τις ὀνόματι σημειοῦται ὁ ἴδιος ὡς παιδαγωγὸς τῆς χώρας Κωστάντσικου. Μετὰ τινος βεβαίως ἀμφιβολίας ὁ Βασίλειος οὗτος δύναται νὰ συνδεθῇ πρὸς αὐτὸν τὸν Παπαευθύμιον, ὁ ὁποῖος περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του διδάσκει εἰς τὴν γενέτειραν ὑπέικων εἰς προγενεστέραν<sup>5</sup> τῶν οἰκείων καὶ

1. Καλινδέρης, Γραπτὰ μνημεῖα, σ. 62.

2. Καλινδέρης, Σημειώματα ἱστορικά, σ. 52-58.

3. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου εἰς παρακλητικὴν ἔκδ. 1728 ἀνεγνώσαμεν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐνθυμήσεων (ἀπὸ Ζιουπάνι, στὸ Ζωσιμᾶ), Καλινδέρης, Γραπτὰ μνημεῖα, σ. 36-37, καὶ τὴν ἐξῆς: «Ἡ παροῦσα παρακλητικὴ κτῆμά ἐστι τῆς ἱεράς μονῆς τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀχιλλείου τοῦ Θετταλοῦ». Ἦτο ὁ ναὸς τῆς κοινότητος ἐνωρίτερον μονή;

4. Βασίλειου Παπα-Εὐθυμίου, Στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς, ἔκδ. ἐν Βιέννῃ 1812, τόμ. Γ', ἐν τῷ προλόγῳ σ. ε', σημ. 6.

5. Βλ. εἰς τὸν πρόλογον, σ. ζ', τῆς Φερανοῦς Γραμματικῆς πρακτικῆς τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἔκδ. ἐν Βιέννῃ 1811. Ἀλφαβητάριον πρὸς χρῆσιν τῶν κοινῶν σχο-

συγγενῶν του συνεχῆ καὶ ἐνθερμον προτροπὴν, ὅπως ἐπανακάμψη εἰς τὴν φιλάτιν πατρίδα του διὰ νὰ διατάξῃ καὶ μεταβάλῃ ἐπὶ τὸ κρεῖττον τὸ σχολεῖόν της, προικίζων αὐτὸ μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀνήκοντα εἰς τοὺς νέους μαθήματα.

Περὶ τῶν ἐν Ζιουπανίῳ διδασκάντων μετὰ τὸν Παπαγιάννην οὐδὲν στοιχεῖον ἡμεῖς τοῦλάχιστον κατέχομεν. Καὶ μόνον εἰς ἐνθυμήσιν τινα ἔτους 1801 Γεώργιός τις ἱερεὺς οἰκονόμος φέρεται ὡς «καθηγητῆς» τῆς χώρας. Τὸν τίτλον τοῦτον τοῦ καθηγητοῦ ἐνασμενίζεται γράφων κατόπιν καὶ ὁ Δημήτριος Τζηρέλας ἐναλλάσσωσιν εἰς τὰς ἐν τῷ κώδικι πράξεις καὶ εἰς τὰς ποικίλας του ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ἰδίᾳ βιβλίων ἐνθυμήσεις μετὰ τὸν τίτλον τοῦ ἀπλοῦ διδασκάλου. Ἀμφότεροι, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς γραφῆς καὶ διατυπώσεως τῶν ἐνθυμήσεων, μάλιστα δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ Τζηρέλα γεγραμμένων, κατέχουν μόρφωσιν τινα ἀνωτέραν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τῶν κοινῶν σχολείων τῶν τότε χρόνων διδασκάλους, ὧν τὰ δείγματα γραφῆς βρίθουσι σφαλμάτων, συναίσθησιν δ' ὑπεροχῆς τινος φαίνεται ὅτι ὑποδηλοῖ καὶ ὁ τίτλος τοῦ καθηγητοῦ.

Ὁ φιλόπονος θεράπων τῶν ναῶν Ζιουπανίου Δημήτριος Τζηρέλας, υἱὸς τοῦ κατὰ τὸ 1816 προεστοῦ τῆς κομοπόλεως Νικολάου Τζηρέλα, ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1850 ποδηγετεῖ τὴν νεολαίαν τῆς πατρίδος του καὶ ὡς διδάσκαλος, χειροτονηθεὶς ἱερεὺς τὸ 1832 εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Ντόλου ὑπὸ τοῦ δεσπότη Σισανίου Ἰωαννικίου, ἀρχιερατεύσαντος τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τοῦ 1811-35<sup>1</sup>. Διδάσκει ἀρχικῶς εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀχιλλεῖον παλαιὸν σχολεῖον κείμενον εἰς τὴν Β. ἄκρην τῶν δύο καθ' αὐτὸ συνοικισμῶν τοῦ Ζιουπανίου. Ὡς σημειοῦται ὅμως εἰς ἰδιοχείρως ὑπογραφομένην ἐνθυμήσιν ἔτους 1837 τὰ παιδιὰ τῆς χώρας ἀναγκάζεται νὰ τὰ παραδίδῃ μαθήματα εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον, ναὸν κείμενον εἰς τὸ κέντρον τῶν δύο συνοικισμῶν διὰ τὸν ἐκ τῶν κλεφτῶν φόβον. Ὀλόκληρος ἡ περιοχὴ αὕτη κλεφτοκρατεῖται καὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Τὸ παρὰ τῆς χώρας νεόδμητον κατὰ τὸ 1839 σχολεῖον πῶς ἐλειτούργησεν ἐφεξῆς καὶ μέχρι τοῦ 1884 διὰ πολὺ ὀλίγων ὁμοίως μαρτυριῶν παρακολουθεῖται. Οὕτω μετὰ τὸν Τζηρέλαν κατὰ τὸ 1850 καὶ 1851 ἀφήνει τὰ ἴχνη του εἰς δύο ἄριστα γεγραμμένας ἐνθυμήσεις Γεώργιός τις διδασκάλος. Δημήτριος Ζαγορίσιος διδάσκει κατὰ τὸ 1860· ὁ ἀπὸ Κάτω Σουδενὰ Ζαγορίου Ἀριστοτέλης ὀνόματι κατὰ τὸ 1865· καὶ ὁ Ἰωάννης Ψάλτα 1876. Κατὰ δὲ τὰ ἀναμνηστικὰ γεροντοτέρων, ἰδίᾳ τοῦ γέρο Δημητρίου Τσακνάκη, «διδάσκαλος τῆς χώρας ἦτο πρῶτος ὁ Ἰωάννης Παναγιώτου Τζιουρέλα», προ-

λεῖον τῆς ἐπαρχίας Σισανίου ἐκδίδει τὸ 1807 ὁ ἐν Βιέννῃ χρηματίσας διδασκάλος Παπαευθυμίου.

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ΙΣΤ' (1897) 332.

φανώς ἐκ λάθους εἰς τὸ ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα πατρός. Τὸν Ψάλταν φέρουν Ζιουπανιώτην καὶ μὲ πρόσθετον ἐπίθετον Γόντζιον, διδάξαντα ἐπὶ ἄρκετον χρόνον εἰς τὸ Ζιουπάνι καὶ κατόπιν προσληφθέντα ὡς διδάσκαλον καὶ ψάλτην εἰς τὰ Βελεσά. Ἐκ χωρίου Σουδενὰ τῶν Ζαχοροχωρίων ἕνα κουτσὸν—δὲν ἐνεθυμοῦντο τὸ ὄνομά του—ἐθεώρουν τρίτον, δεύτερον τὸν Ψάλτα. Κατὰ τὸ 1860 ἦτο διωρισμένος διδάσκαλος ὁ Νικόλαος Παναγιωτίδης ἐκ Κονίτισης, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη—ἦτο τοῦ Γυμνασίου, ἀλλ' ὄχι τελειόφοιτος. Αὐτὸς κατέταξε τοὺς μαθητὰς εἰς 4 τάξεις. Νυμφευθεὶς εἰς Ζιουπάνι παρέμεινε μόνιμος κάτοικος. Ἦτο καὶ ψάλτης καὶ ἐρασιτέχνης ποιητῆς. Μετὰ τοῦτον διωρίσθη κατὰ τὸ 1872-73 ὁ ἐκ Ντόλου Φώτιος Ζ. Τσιούμας, τελειόφοιτος τοῦ διδασκαλείου Ἀθηνῶν (κατὰ Τσακνάκη) καὶ προήγαγε τὰ σχολεῖα Ζιουπανίου εἰς 4τάξιον δημοτικὸν καὶ δύο τάξεις ἐλληνικοῦ σχολεῖου. Ἐδίδαξε κατ' ἀρχὰς μόνος του, μετὰ τινα ἔτη μὲ τὸν ὡς ἄνω Ν. Παναγιωτίδην καὶ μὲ τὸν Γεώργιον Καζαρίδην ἐκ Ζιουπανίου ἐπὶ ἕν ἔτος ἢ δύο.

Ὁ δὲ Ντόλος ἀπαρτίζει μὲν, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, μίαν μετὰ τοῦ Ζιουπανίου κοινότητα, φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ δύσκολον τῆς φοιτήσεως τῶν μικρῶν παιδιῶν εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀχίλλειον σχολεῖον διὰ τὴν μεσολαβοῦσαν ἀπόστασιν, 1/4 τῆς ὥρας, καὶ διὰ τὸ ἐπίφοβον τοῦ τόπου, ὑπηγόρευσε τὴν χρησιμοποίησιν παρὰ τῶν Ντολιανιῶν ἰδίων διδασκάλων. Οὕτω, παραλειπομένου Ἰωάννου τινὸς διδασκάλου ἀναγραφομένου εἰς ἐνθύμησιν ἀχρονολόγητον καὶ ἀσαφῆ, διδάσκουν: τὸ 1805 ὁ Κώστας Παπαγιαννόπουλος, 1809 Στέργιος Σεφερλούλη ἀπὸ Ζιουπάνι δεκαπενταετῆς τὴν ἡλικίαν, 1845-49 Παπαπαναγιώτης Σταμούλη, 1850-59 Παπακοσμᾶς Κ. Δημοσιάρη ἐπὶ 8 ἔτη, 1871 Ἀπόστολος Παναγιωτίδης, 1875 Χριστόδουλος Ἰωαννίδης, 1889 Δημήτριος Ν. Ἀγακίδης (ἐπὶ διετίαν)<sup>1</sup>.

Εἰς τὸ πλησίον (3/4 τῆς ὥρας) εὕρισκόμενον χωρίον Λιμπόχοβον, ὡς ἐξάγεται ἐκ σημειώσεων ἐπὶ βιβλίων ἐκκλησιαστικῶν, ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι οἱ κάτωθι: 1814 ὁ Παπανικόλας, 1834 καὶ 1836 Γεώργιος Παπανικολάου ἀναγνώστης διδάσκαλος, 1843 Στέργιος τις, 1844 Στέργιος «Ζηβολιανίτη» Γεωργίου τὸ παιδί (Ζβόλιανη: γειτονικὸν χωρίον ΒΑ), 1844 Ἰωάννης τις, 1856 Ἰωάννης τις Δημητρίου, 1857 Βασίλειος Μπορσιώτης (καὶ Πορσιώτης) ἀναγνώστης διδάσκαλος μὲ μισθὸν 500 γρόσια τὸ ἐξάμηνον, 1859 Δημήτριος τις Ζαχαρίου, 1881 Κωνσταντῖνος, ράπτης, Φουρκιώτης<sup>2</sup>.

Εἰς τὸ χωρίον Χορηβὸν ἐχρημάτισε διδάσκαλος ὁ Ἀθανάσιος (Γεωρ-

1. Καλινδέρης, Γραπτὰ μνημεῖα, σ. 40-41.

2. Αὐτόθι, σ. 42-43. Ἐνδιαφέροντα τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ράπτου ἐκ Φούρκας «πεδαγωγῶ» εἰς Λιμπόχοβον διὰ τὰ βάσανα ἀπὸ ληστὰς καὶ Ἀλβανοὺς εἰς τὸ βιλαέτι Κονίτισης.

γίου Μπρούμη) ἀπὸ χωρίον Χουτούρι τὸ 1863. Τὸ 1869 ὁ Γεώργιος (Ἰθα-  
νασίου Μέτζου ἀπὸ Χορηβόν) καὶ τὸ 1880 ὁ Τριαντάφυλλος (Δημητρίου  
ἀπὸ Χορηβόν). Ἕνας Ἀντώνιος γράφει τὴν ιδιότητά του ὡς «δηδασκάλου»  
ἄνευ ἑτέρου στοιχείου εἰς Τριώδιον ἄνευ ἀρχῆς εὐρεθέντος εἰς τὸ Χορηβόν  
(ἐκκλησ. Ἅγιος Ἀθανάσιος ἐπιγρ. 1866, νεκροτ.). Εἰς τὸ Τριώδιον αὐτὸ  
καὶ τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα (Ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ Χορηβόν κ.λ. διδάσκαλος τὸ  
1873, βλ. Γραπτὰ μνημ., σ. 50). Εἰς τὸ χωρίον Μεσολογγόστι ἓνα δάσκαλο  
Γιάννη ἀπὸ τὸ Βελίστι καὶ ἓνα ἀπὸ τὸ Βιδολούστι ἐνεθυμεῖτο ὁ Χριστόδου-  
λος Καράπαπας ἐτῶν 88 (τὸ 1935) «διάβαζάμι καμνιά 20αριά πιδιά περισ-  
σότερο. Κι' ὁ παππούς μ' Ἐθανάσης πρέπει νὰ πᾶνι σκουλεῖο»<sup>1</sup>. Προσέτι εἰς  
χωρίον Ρόκαστρον εἰς ἐκκλησ. βιβλία (νεώτερα, παλαιότερον: Τριώδιον  
ἔτ. 1683, ὅπου «ἠτοῦτου τὸ τρωιδηων ινη του πα γληγορο ἀπο χοριον  
Τράμηστα») γραμμένοι οἱ διδάσκαλοι: Παναγιώτης Ἰωάννου Πουλιόπου-  
λος εἰς τὰ 1892, 93, 94 καὶ 1895 ἀπὸ χωρίον Λούντζι, 1897 διδάσκαλος Θω-  
μαῦς Δημητρίου Βουλγαρόπουλος ἀπὸ χωρίον Τσακνοχώρι, Ἀθανάσιος Κ.  
Φωτόπουλος ἀπὸ χωρίον Λούβρη (ἔζη τὸ 1937), Χριστόδουλος Παναγιώ-  
του ἀπὸ χωρίον Λουκώμι ἔτ. 1898 Ἰαν. 28. Εἰς τὸ χωρίον Φυτόκι εἰς τὸν  
διδάσκαλον Στέργιον Παπαδόπουλον ἀπὸ Κριμίνι ἐμαθήτευσεν ἐπὶ μικρὸν  
ἢ Ζαχαρένια Ζηκοπούλου ἐτῶν 68 (τὸ 1935) ἀπὸ τὸ ἐγγὺς Τσακνοχώρι (βλ.  
καὶ Σημειώμ. ἱστορ., σ. 46). Καὶ εἰς τὸ Βελίστι (Κοζάνης) εἶχαν δάσκαλο  
τὸ 1865, κατόπιν δ' εἶχαν δασκάλους δύο ἀδέρφια ἀπὸ τῆ Σαμαρίνα, Ἀδάμο  
καὶ Δημήτρη τὰ ἔλεγαν (ὡς ἐνεθυμεῖτο ὁ Γρηγ. Ντουγαλῆς, μουχτάρης τὸ  
1903-1910, φυλακισθεῖς εἰς Μοναστήρι τὸ 1906 ἐπὶ 45 ἡμέρας διὰ τὰ κομι-  
τᾶτα.

Προσθετέα ἐπὶ τῆ εὐκαιρία καὶ τὰ ἐξῆς περὶ τῶν τῆς κωμοπόλεως Σε-  
λίτσης: τὸ 1863 προσλαμβάνεται ὡς ὑποδιδάσκαλος ὁ «Γεώργιος Δ. Σπαν-  
δωνῆ ἐκ Κοζάνης» ἀντὶ ἐτησίου μισθοῦ 1.800 γροσίων (διδάσκαλος εἶναι  
ὁ Βενιαμίν, ὁ καὶ ἀρχιμανδρίτης). Τὸ 1867, Φεβρ. 26 τὰ σχολεῖα τῆς Σελί-  
τσης εἶναι κλειστά, ἢ τε ἑλληνικὴ καὶ ἢ ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολὴ αἱ ὁποῖαι  
συνετηροῦντο «ἀνέκαθεν ἢ μὲν ἑλληνικὴ σχολὴ ἐκ τῶν καθιερωθέντων ἐκ-  
κλησιαστικῶν πόρων, ἢ δὲ ἀλληλοδιδασκτικὴ ὑπὸ τῆς κοινότητος». Ὁ Δε-  
σπότης Σισανίου Ἀλέξανδρος συμβουλεῖ καὶ παραγγέλλει «κυριαρχικῶς»  
νὰ συμμορφωθοῦν «πρὸς τὰς τῆς μητρὸς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας  
συμβουλᾶς καὶ διαταγὰς ἀνοίγοντες τοῦλάχιστον τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν».  
Εἶχον ὑποβάλλει ἀναφορὰν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεπιδημοῦντες Σελ-  
τσιῶται. Αἱ πληροφορίες αὗται λαμβάνονται ἐκ 2 ἐγγράφων: τοῦ ὑποσχε-

1. Διὰ τὸν Καράπαπαν βλ. καὶ ὅσα ἐσημειώσαμεν περὶ τῶν Βαλλαάδων εἰς τὰ «Μακε-  
δονικά» 17 (1977) 348.

τικοῦ τοῦ ὑποδιδασκάλου (ιδιόχειρον) καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Δεσπότη πρὸς τοὺς δημογέροντας Σελίτσης. Λεπτομέρειαι ἐξ ἀμφοτέρων παραλείπονται<sup>1</sup>.

Εἰς τὸ Ζιουπάνι ἀπὸ τοῦ 1884 διαγράφεται συστηματικώτερα ἡ ἐκπαιδευτικὴ κατάστασις. Θὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ ἀνεξαρτοποίησις τοῦ σχολείου εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὴν ἐποπτείαν ὡς καὶ ἡ βελτίωσις τῶν τρόπων διδασκαλίας. Καθ' ἃ αἱ ἀναμνήσεις τῶν γεροντοτέρων ὑποβοηθοῦν, ἐνωρίτερον τὸ σχολεῖον ἦτο προσηρτημένον εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐκ ταύτης εἶχε καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τὴν οἰκονομικὴν πρωτίστως (Παπανεόφυτος, Παπαγιάννης, Οἰκονόμος ἱερεὺς Παπαδημήτρης, Ψάλτας). Οἱ 4 ναοὶ τῆς κοινότητος μὲ τὸ φιλόχριστον πλήρωμα ἐκ τῆς πολυπληθοῦς μαστιουράντζας κυρίως συνιστάμενον<sup>2</sup> κάτι ὅπωςδῆποτε διέθετον διὰ τὰ κοινὰ γράμματα τῶν παιδιῶν. Σχολικὴ ἐφορία δὲν ὑπῆρχεν. Οἱ δημογέροντες καὶ ἰδίως οἱ μουχτάρηδες προσελάμβανον τὸν δάσκαλο καὶ αὐτοὶ ἐπλήρωνον. Τὰ χρήματα ἦσαν τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία ἐκανόνιζε τὰ ἐξοδὰ τῆς γενικώτερον βάσει «τοῦ συστήματος τῶν ἄσπρων» ὑπολογιζομένων διὰ κάθε σπίτι ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστου. Ὡς πρὸς τὸ διδακτικὸν μέρος: Τάξεις δὲν ὑπῆρχον τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ 1860. Ἐνθυμοῦνται καὶ μνημονεύουν ὅτι ὁ μαθητὴς ἀρχικῶς περνοῦσεν ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς ἄμμου—δι' αὐτῆς ἐσημείωνε τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου καὶ τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία—, συνήθιζε κατόπιν νὰ γράφῃ εἰς τὰ πινακίδια (ἀπὸ σανίδι, ξύνοντας γιὰ ἄλλο γράψιμο, ἔτρωγε καὶ λίγο ἀπὸ τὰ ξύσματα, ὅθεν ἔφαγε καὶ τὰ πινακίδια = ἔμαθε πολλὰ γράμματα) καὶ κατόπιν ἔπαιρνε τὴν Ὀκτῆχο τῆς ἐκκλησίας καὶ μετ' αὐτὴν τὸ Ψαλτήρι ὡς ἀνωτέραν σπουδὴν. Ἔτσι ξεσκολνοῦσε τὰ γράμματα. Τότε ἐγίνετο εἶδος τελετῆς, ἡ ὁποία ὠνομάζετο «Ἀξίωσις», ἐπειδὴ ἐφώναζον «ἄξιος, ἄξιος», παριστάμενοι οἰκεῖοι καὶ ἄλλοι μαθηταί. Οἱ γονεῖς τοῦ ξεσκολνοῦντος ἔφερον εἰς τὸν διδάσκαλον διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν μίαν μογάτσια = ψωμί μεγάλο, καὶ κρασί. Ταῦτα μόνον ἐκ τῶν κατ' ἔθος ἰσχυόντων παλαιότερον.

Πρωτοβουλία τοῦ διδασκάλου Πέτρου Γ. Κωνσταντινίδου ἡ κοινότης Ζιουπανίου θὰ προβῆ τὸ 1884 εἰς τὴν σύνταξιν Κανονισμοῦ τῆς σχολῆς, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ καταγραφῆ εἰς τὸν σχολικὸν κώδικα. Θὰ συνταχθῆ ἐπίσης καὶ θὰ καταγραφῆ εἰς τὸν κώδικα ἐν συνεχείᾳ Εἰδικὸς κανονισμὸς περὶ τῶν καθηκόντων τῆς σχολικῆς ἐφορίας, τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν κ.λ.

1. Τὰ 2 ταῦτα ἔγγραφα ὡς καὶ ἄλλα 6 (τὰ πρωτότυπα, ἀνέκδοτα) μοῦ εἶχε παραχωρήσει τὸ 1938 ὁ φίλος μου Δ. Χατζηγιάννης ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς οἰκογενείας (παλαιᾶς ἀξιολόγου ἐν Σελίτση).

2. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ζιουπανίου καὶ τῶν πέριξ ἠσχολοῦντο παλαιότερον, κατὰ παράδοσιν τινα, μὲ τὴν κτηνοτροφίαν, ὅπως τὰ ὀλίγον ἀπώτερον κείμενα Βλαχοχώρια τῆς Πίνδου.

Ὁ Κανονισμὸς ἔχων εἰς τὸ πρακτικὸν τὴν ἐπιγραφὴν «Περὶ διοργανισμοῦ τῶν τῆς Σχολῆς» συνίσταται ἐκ 4 ἄρθρων. Οἱ ἐπαίοντες Ζιουπανίου ὠμίλου (τὸ 1934, 1935) περὶ «περιφήμου Κανονισμοῦ», ἐνῶ δὲν εἶναι πρωτότυπος συνταχθεὶς βάσει γενικωτέρων προτύπων. Θὰ ἐπισημάνω τὰ ιδιάζοντα μόνον καὶ τὰ προσαρμοσθέντα εἰς τὰ τοπικὰ δεδομένα. Ἡ κοινότης Ζιουπανίου «πρὸ πολλοῦ κατιδοῦσα, ἀρχίζει ὁ Κανονισμὸς, ὅτι πρὸς βελτίωσιν καὶ προαγωγὴν τῆς σχολῆς ἐπάναγκες εἶναι πρῶτον μὲν ἡ σχολὴ νὰ ἔχῃ περιουσίαν ἰδίαν αὐτῆς καὶ πόρους τακτικοὺς καὶ μονίμους, δεύτερον δὲ νὰ συστηθῇ ἐιδικὴ ἐφορία, ἣτις διέπουσα τὰ τῆς σχολῆς ἐν ἀνεξαρτησίᾳ καὶ πληρεξουσιότητι θέλει διαχειρίζεται ὑπὲρ τῆς σχολῆς τὴν ὑπάρχουσαν περιουσίαν αὐτῆς καὶ προνοεῖ περὶ ἐπαυξήσεως αὐτῆς», μετὰ μακρὰν προηγουμένως ἐπισταμένην σύσκεψιν καὶ συζήτησιν ὀρίζει καὶ ἀποφασίζει ἐν πλήρει ὁμοφωνίᾳ τὴν 29 Αὐγούστου (1884) τὰ ἑξῆς: «Α' ἄρθρον. Περιουσίαν καὶ πόρους τῆς σχολῆς τακτικοὺς καὶ μονίμους καθορίζει: α') Τὰ βακούφια κτήματα, χωράφια, κάστανα β') Τὸ ἐνοίκιον τῶν βακουφιδῶν ἐργαστηρίων γ') Τὸ εἰσόδημα ἀπὸ τοῦ κατ' ἔτος πωλουμένου βοσκησίμου τόπου τῆς κοινότητος εἴτε εἰς πολίτας εἴτε εἰς ξένους δ') Τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ σαλεπίου ὅσον ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῶν χωραφίων ἡμῶν φυόμενον ἀνήκει εἴτε εἰς τὴν κοινότητα δημοσίως εἴτε ἰδίᾳ εἰς ἕκαστον τῶν κατοίκων δυνάμει τῶν ὑπαρχόντων ἐκάστῳ ἡμῶν τίτλων ἰδιοκτησίας (ταπίων) ε') Πάσας τὰς προαιρετικὰς συνδρομὰς τὰς ὑπὲρ τῆς σχολῆς παντὸς φιλομούσου τῶν πολιτῶν ἢ ξένων καθὼς καὶ εἴτινας ἄλλους ἤθελε κανονίσει πόρους τῆς σχολῆς ἢ Ἐφορία, ἐγκρίνει δὲ ἡ κοινότης».

Διὰ τοῦ Β' ἄρθρου προβλέπεται νὰ μὴ δαπανῶνται τὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω πόρων χρήματα μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ ἐπαρκοῦς κεφαλαίου οὔτε διὰ μισθοδοσίαν διδασκάλων οὔτε εἰς ἐπισκευὰς τῆς σχολῆς (πέραν τῶν 100 γροσίων). Ἡ μισθοδοσία τοῦ διδασκάλου θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ γίνεται ὑπὸ τῆς κοινότητος «διὰ τοῦ κατὰ καιρὸν Μουχτάρου, ὅστις κανονικῶς καὶ αὐτοδικαίως θέλει εἶναι καὶ μέλος τῆς Ἐφορίας».

Τὸ Γ' ἄρθρον διαλαμβάνει περὶ τῆς Ἐφορίας, ἡ ὁποία πρὸς παγίωσιν τοῦ παρόντος διοργανισμοῦ τῆς σχολῆς ἐπιφορτίζεται νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ ζετίαν καθήκοντα ἔχουσα: α') νὰ διαχειρίζεται ὑπὲρ τῆς σχολῆς τὴν περιουσίαν καὶ β') νὰ διέπῃ τὰ τῆς σχολῆς διορίζουσα ἢ παύουσα διδασκάλους. Μετὰ τὰς γενικὰς ἐξετάσεις τῆς σχολῆς νὰ δίδῃ λόγον κατ' ἔτος τῆς διαχειρίσεως προσκαλοῦσα γενικὴν συνέλευσιν τῆς κοινότητος καὶ εἰ δυνατόν ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιερέως ἡμῶν.

Διὰ τοῦ Δ' ἄρθρου ἡ Ἐφορία ἐπιφορτίζεται νὰ συντάξῃ Εἰδικὸν κανονισμὸν τῆς σχολῆς καὶ ὑποβάλλῃ τοῦτον εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς κοινότητος καὶ τοῦ Ἀρχιερέως.

Ὁ Εἰδικὸς κανονισμὸς περιλαμβάνει 22 ἄρθρα. Ἐκ τούτων, ἐπισημαίνω: ὁ ἐκλεγόμενος ταμίας κατὰ τὸ Α' ἄρθρον «κρατεῖ τὸ ταμεῖον, δίδει ἀποδείξεις παραλαβῆς τῶν εἰσπραττομένων χρημάτων, κρατεῖ τὸν σχολικὸν κώδικα καὶ τὰ λοιπὰ κατάστιχα, ὑπεύθυνος ὢν διὰ πάντα τὰ ἐμπιστευμένα αὐτῷ χρήματα ἢ πράγματα». Κατὰ τὸ ἄρθρον Β': Ἡ Ἐφορία συνέρχεται ἐν ἰδίῳ δωματίῳ τοῦλάχιστον κατὰ μῆνα ἢ ὁσάκις προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου. Κατὰ τὸ ἄρθρ. Ζ': «Περὶ τῶν ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ ὀργανικοῦ Κανονισμοῦ τυχηρῶν δικαιωμάτων τῆς σχολῆς ἀπεφασίσθη κοινῶς νὰ εἰσπράττωνται ταῦτα κατὰ τὴν ἀκόλουθον διατίμησιν: α') ἀπὸ διαλύσεις γάμων θέλει εἰσπράττεσθαι δικαίωμα τῆς σχολῆς ὄχι ὀλιγώτερον τῶν 2 λιρῶν, β') ἀπὸ διαλύσεις ἀρραβῶνων ὁμοίως ὄχι ὀλιγώτερον ἡμισείας λίρας γ') ἀπὸ ἐπιτίμια ὄχι ὀλιγώτερον τῶν πενήκοντα γροσίων, δ') ἀπὸ ἐπικυρώσεις διαθηκῶν ἢ ἐπιτροπικῶν γραμμάτων ὄχι ὀλιγώτερον ἡμισείας λίρας. Κατὰ τὸ ΙΔ' ἄρθρον: «Οὐδεὶς τῶν πολιτῶν δικαιούται νὰ ἐπεμβαίνει εἰς τὰ τῆς σχολῆς εἴτε ἐλέγχων τὸν διδάσκαλον ἢ μαθητὰς εἴτε παρατηρήσεις αὐτοῖς ἐπιφέρων. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ὀφείλει πᾶς τις τῶν πολιτῶν ν' ἀποτείνηται πρὸς τὴν Ἐφορίαν παριστῶν αὐτῇ, εἴ τινας ἤθελεν ἔχει παρατηρήσεις εὐλόγους εἰς τὰ τῆς σχολῆς ἢ παράπονον δίκαιον κατὰ τοῦ διδασκάλου καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἐφορίας νὰ ἀναμένη ἐπιδιόρθωσιν ἢ δικαιοσύνην. Ἐκ τοῦ ἄρθρ. ΙΕ': Διδάσκαλοι καὶ Ἐφοροὶ δύο μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς συμφωνίας νὰ συνεννοῶνται περὶ ἀνανεώσεως συμφωνίας ἢ μή. Ἐκ τοῦ ΙΖ' ἄρθρ. Εἰς τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας συμπεριλαμβάνονται καί: τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τῆς Ὑπαπαντῆς, τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλεῖου (15 Μαΐου), τοῦ Προφήτου Ἡλία, τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων (1 Νοεμβρ.), τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος κ.λ. Τὰ μαθήματα διακόπτονται ἀπὸ τῆς Μεγ. Τετάρτης ἑσπέρας καὶ ἐπαναλαμβάνονται τὴν Τετάρτην τῆς Διακαινησίμου. Κατὰ τὴν Πεντηκοστήν: ἑορτάζονται αἱ 3 ἡμέραι: Κυριακή, Δευτέρα, Τρίτη. Ἐπίσης καὶ ἡ τῆς Ἀναλήψεως. Αἱ ἐξετάσεις θὰ γίνωνται κατὰ τὴν πρὸ τῆς 15 Αὐγούστου ἀμέσως προηγουμένην Κυριακῇν. Ἐνιαύσιοι διακοπαὶ γίνονται ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα μετὰ τὰς γενικὰς ἐξετάσεις καὶ ἐπὶ δύο ἑβδομάδας κατὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καστάνων.

Τέλος μετὰ πρότασιν τῆς Ἐφορίας ἐδέχθη πρὸς ὄφελος τῆς σχολῆς νὰ παρουσιάζηται δίσκος εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰς πάντα πολίτην ἐπιστρέφοντα μετὰ ἀποδημίαν ἐπέκεινα τοῦλάχιστον τοῦ ἐνὸς ἔτους· ἐπίσης εἰς πάντα συμπολίτην τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ὀνόματός του ἢ ἄλλην οἰκογενειακὴν πατράν ἑορτήν. Οἱ ξένοι μετὰ συμφωνίαν μετὰ τὴν Ἐφορίαν θὰ πληρῶνουν καὶ αὐτοὶ ἀνάλογον συνδρομήν.

Αἱ διατάξεις τοῦ κατὰ τὰ ἀνωτέρω Ὄργανισμοῦ καὶ Εἰδικοῦ κανονισμοῦ ἐφηρμόσθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπὶ τινα χρόνον κανονικῶς. Λόγῳ ὁμῶς δυσαρεσκείων τινῶν ἐκδηλωθεισῶν ἐκ μέρους τῶν ἰθυόντων



τὰ τῆς κοινότητος καὶ τινων ἰσχυόντων ἐκ τῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐξεδηλώθη ἀντίδρασις πρὸς ἀνατροπὴν τῆς Ἐφορίας διὰ παρεμβολῆς ἀνυπερβλήτων κωλυμάτων εἰς τὰς ἐργασίας της. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὴν ἐγγυὺς κοινότητα ἤδη Ντόλον, ὅπου ὁ κατ' ἀπομίμησιν συνταχθεὶς Κανονισμὸς καὶ ἡ συστηθεῖσα Ἐφορία ἐκ τῶν πλέον εὐσυνειδήτων πολιτῶν ἀνετράπησαν ὑπὸ κακοβούλων κατοίκων, καθ' ἃ ἔγραφεν αὐτὸς ὁ Πέτρος Κωνσταντινίδης ὡς «Σχολαρχεύων» τὴν 17 Φεβρουαρίου τοῦ 1888 ἐν Ζιουπανίῳ<sup>1</sup>.

Τὸ σχολεῖον ἔχει τάξεις τὸ 1886-87 ἑπτὰ καὶ τὸ 1887-88 ὀκτῶ (6 τὸ 1884-86). Τὸ 1888-89 ἔχει 5 τάξεις καὶ διδάσκουν οἱ: Ν. Παναγιωτίδης καὶ Ζήσης Φωτιάδης ἐκ Ζιουπανίου, ὁ ὁποῖος διδάσκει ἐπίσης καὶ μέχρι 1892-93. Ὁ Βασίλειος Παπαγεωργίου ἀπὸ Σιαρμπάδες διδάσκει τὸ 1890-91. Τὸ ἴδιον ἔτος διδάσκει καὶ ἡ Ναούμα Σιόμκου ἢ Μπόζιο ἐκ Καστορίας (ἡ ἴδια καὶ τὸ 1893-1898), ὁ Σπύρος Γκόρας ἐκ Σερβίων καὶ ὁ Ἰωάννης Χατζηδημητρίου ἐκ Κοντισκοῦ. Ὁ Εὐθύμιος Σταμουλάς ἐκ Βλάτσης τὸ 1891-92. Τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης ἐκ Φούρκας (ὁ ἴδιος καὶ ἀπὸ τοῦ 1900-1905), ὡς καὶ ἡ Θεοδότη Γάγαλη ἐκ Τσουρχλίου. Ὁ Κοσμᾶς Κωνστατίνου Χονδροκόστας ἐκ Ζιουπανίου τὸ 1892-96 καὶ 1899-1900. Ὁ Κοσμᾶς Παπακωνσταντίνου ἐκ Ζιουπανίου τὸ 1893-94. Ὁ Κυργιαζῆς Πιτιλίκης ἐκ Ζιουπανίου τὸ 1894-96. Ὁ Φώτιος Τσιούμας ἀπὸ Ντόλον τὸ 1896-99. Ὁ Λεωνίδας Γκουδρολῶλος ἐκ Ζιουπανίου τὸ 1898-1900. Ὁ Νικόλαος Χατζηβασιλείου ἀπὸ Βιδουλούστι τὸ 1900-1904. Τὸ 1900-1901 καὶ ὁ Ἀθανάσιος Βαγιατιδης ἐκ Ζιουπανίου (ὁ ἴδιος καὶ τὸ 1905-07). Ὁ Δημήτριος Οἰκονομίδης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Φούρκας, τὸ 1903-05. Ὁ Δημήτριος Πουλιόπουλος ἐκ Μερασάνης τὸ 1905-08. Κατὰ τὰ αὐτὰ ἔτη καὶ ὁ Δημήτριος Σιουκαρίδης ἐκ Σιατίστης καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα Γάρου ἐκ Σιατίστης, ἡ ὁποία καὶ ὑπανδρευθεῖσα ἔγινε κάτοικος Ζιουπανίου (ἡ Γάρου καὶ τὸ 1909-10). Ἐνας Εὐαγγελίδης ἐκ Σιατίστης καὶ μία Θεοδώρα ἐκ Σιατίστης ἐπίσης τὸ 1907-08. Ὁ Ἰωάννης Παπαναστασίου ἐκ Γρεβενῶν τὸ 1908-11. Ὁ Κώστας Παπανικολάου ἀπὸ Κριμίνι τὸ 1908-12 (ἀμφότεροι καὶ ψάλται). Ὁ Ἰωάννης Βαζάκας ἐκ Ζιουπανίου τὸ 1908-09. Ὁ Γεώργιος Παπαναστασίου ἐκ Ζιουπανίου τὸ 1908-12. Ἡ Χαρίκλεια Βαθυροπούλου ἐκ Σιατίστης τὸ 1908-1909. Ὁ Δημήτριος Ταμπακόπουλος ἀπὸ Μπουρμπουτσικὸν τὸ 1909-10. Ἡ Φεβρωνία Παπαδοπούλου ἐκ Πλάζομης ὑπανδρευθεῖσα ἐν Ζιουπανίῳ τὸ 1909-10 καὶ ἡ ἀδελφὴ της Ἐλένη τὸ 1909-1911. Ὁ Νικόλαος Ἀναστασιάδης ἐκ Τσακνοχωρίου 1911-12. Ἡ Ἀσπασία Νικολάου ἐκ Χαλκιδικῆς (ἀπὸ

1. Ὁ Πέτρος Γ. Κωνσταντινίδης ἦτο ἐκ Ντόλου. Εἶχε τελειώσει τὸ Γυμνάσιον Μοναστηρίου. Μετὰ τὴν εἰς Ζιουπάνι σχολαρχίαν του μετέβη εἰς Βουκουρέστι, ὅπου ἐξέδιδε τὴν ἡμερησίαν «Κόσμος». Διωχθεὶς κατέφυγεν εἰς Ὀδησσόν. Ταῦτα ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τῶν πρεσβυτέρων.

Βάλταν) 1911-12. Ἐδίδαξε καὶ ὁ Νικόλαος Ἀθανασιάδης ἐκ Βλάτσης καὶ ἕνας Φίλιππος καὶ ἡ ἀδελφή του Εὐφροσύνη ἐκ Σερβίων, ἀλλ' ἀκριβῆ χρόνον δὲν ἔχω σημειώσει.

Πάντα τὰ ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἀναφέρονται εἰς τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Ἐντὸς τῶν συνθηκῶν αὐτῆς, γενικῶν καὶ εἰδικῶν τοπικῶν, τὸ κεφάλαιον Ἐκπαίδευσις εἰς τὴν ἱστορικὴν διαδρομὴν παρακολουθεῖται μὲ στοιχεῖα πενιχρὰ μὲν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ θετικὰ (συναχθέντα παρ' ἡμῶν πρὸ τοῦ 1940). Διὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν ὡς βασικῶν παράγοντα θὰ ἀναγνωρίσῃ κανεὶς καὶ θὰ ἐξάρῃ τὴν ἔφεσιν τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Ἀνασελίτσης, πρωτοπορούσης τῆς κωμοπόλεως Ζιουπανίου, νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ γράμματα, τὰ κοινὰ ἔστω, διὰ τὰς στοιχειώδεις ἀνάγκας τῶν καιρῶν, χωρὶς νὰ παρορᾷ τὸν γενικῶς πρωταρχικὸν καὶ οὐσιώδη ρόλον τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ κατὰ τόπους Ἀρχιερέως μέχρι τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου, εἰς τὴν διὰ τῆς παιδείας ποδηγέτησιν τοῦ ὅλου Γένους τῶν ὑποδούλων.

## SUMMARY

Michael A. Kalinderis, Schools and Schoolmasters of Zioupani and the Environs.

In Zioupani, a substantial community of the province of Anaselitsa, there is evidence of a few relics of school and schoolmasters, from the mid 19th century.

«The old school», founded in 1742, was within the church of Ag. Achilleios, and since it was destructed in 1839, it was restored by the inhabitants who were in the majority skilled technicians.

The school was restored after the initiative of the priest and schoolmaster Dimitrios N. Tzirellas (1833-1850).

The following schoolmasters taught in it: Papanephitos (1755), Papananias (1768), Papaghiannis (1771) and a certain G. Economou (1801) who signed as High School master.

Since 1884, the affairs of the school were administered in a more systematic way by the Principal of the High School of the time, Mr Petros G. Konstantinides, who was a native of Dolos and has drawn up a four article internal regulation and a 22 article special regulation.

In the community of Konstantsiko, situated near by Zioupani, by the end of the 19th century, there was a Greek school, in full running, and Vasilios Papaefthimiou who taught in it, published in 1807 and in 1812 in Vienna an abc book and a grammar book etc.

In the villages Limbochovon, Chorivon, Mesologosti, Rokastron and Phitoki have instructed some famous schoolmasters.

From a manuscript (1867) of the archbishop of the close by community of Selitsa, there is evidence, that there has always been a Greek and mutually instructive school.

All the above information (drawn before 1940), constitutes part of the chapter «Education in the Area-The Role of the Church in it».